

Друга Всеукраїнська наукова конференція

**«Історія та археологія
України: сучасні
тренди досліджень»**

29 квітня 2026 року

М.Одеса

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського»**

**Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка**

**Відділ історії козацтва на півдні України Науково-дослідного
інституту козацтва при Інституті історії України НАН
України**

Одеський національний морський університет

Одеський історико-краєзнавчий музей

**ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ:
СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2026

УДК 94(477)+903(477):(06)

Рекомендовано до друку кафедрою
історії України Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 11 від 20 травня 2026 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол №14 від 28 травня 2026 р.

Редакційна колегія:

к.і. н., доцент Сєкєрська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*
Лаборант кафедри історії України Нікіфорова Н. А. (Одеса) –
відповідальний секретар
д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)
д. і. н. Бруяко І. В. (Одеса)
ас. Родіял Д. О. (Одеса)

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка
наукових праць / за ред. О. П. Сєкєрської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної
історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та
археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та
здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній
конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень», яка
відбулася **29 квітня 2026 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто
цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти:

д. і. н., професор Михайлуца М. І.
д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЙ ГАДЯЦЬКОГО ТРАКТАТУ 1658 РОКУ В УГОДАХ ГЕТЬМАНІВ Ю. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ТА П. ТЕТЕРІ З РІЧЧЮ ПОСПОЛИТОЮ <i>Мірошніков Ярослав, Бачинська Олена</i>	c.126
БІОГРАФІСТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДИ <i>Нестеренко Тетяна</i>	c.135
СТАНОВИЩЕ ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ <i>Нікіфорова Анастасія</i>	c.141
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ШТАТНА РЕОРГАНІЗАЦІЯ ГУБЕРНСЬКОГО АПАРАТУ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ РАДЯНСЬКОЇ ЕЛІТИ ОДЕЩИНИ (1922 – 1923 РР.) <i>Павлов Роман</i>	c.150
ПОСЕЛЕННЯ ЕПОХИ ПІЗНЬОЇ БРОНЗИ ОКТЯБРІ І (ЗА МАТЕРІАЛАМИ РОЗКОПОК 1976 ТА 1978 РР.) <i>Пелик Олександр, Снитко Іван</i>	c.156
УТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОДЕСЬКОГО РОК-КЛУБУ ЕПОХИ 1986-1991 РОКІВ <i>Рачинський В'ячеслав-Елістер, Савченко Віктор</i>	c.166
КУЛЬТИ БОГІВ В ОЛЬВІЙСЬКОМУ ПОЛІСІ <i>Семзеніс Дарія</i>	c.175
ДІЯЛЬНІСТЬ РОБСІЛЬТЕАТРУ ЯК ЧИННИК УКРАЇНІЗАЦІЇ ОДЕЩИНИ (1924 – 1926 РР.): РЕПЕРТУАРНИЙ І ІДЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ <i>Солодка Марія</i>	c.185
СХІДНЕ ПОДІЛЛЯ ЯК КОЗАЦЬКИЙ КРАЙ: ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ (XVII – ПОЧАТОК XVIII СТ.) <i>Сотніченко Олександр</i>	c.191

Марія Солодка, здобувач третього
рівня вищої освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

ДІЯЛЬНІСТЬ РОБСІЛЬТЕАТРУ ЯК ЧИННИК УКРАЇНІЗАЦІЇ ОДЕЩИНИ (1924 – 1926 рр.): РЕПЕРТУАРНИЙ І ІДЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Анотація: У статті на основі звітності Одеського Робсільтеатру (1926 р.) та матеріалів Державного архіву Одеської області проаналізовано механізми реалізації політики українізації в сільських районах регіону. Виявлено репертуарні пріоритети, фінансові умови та персональний склад колективу. Досліджено специфіку взаємодії пересувного театру з сільським глядачем в умовах ідеологічної трансформації.

Ключові слова: українізація, Одещина, Робсільтеатр, Політосвіта, репертуар, архівні джерела.

У статті вперше вводиться до наукового обігу звіт про діяльність Одеського Робсільтеатру за 1926 рік, що дозволяє реконструювати реальні механізми функціонування пересувних театральних колективів у процесі українізації регіону.

Трансформаційні процеси, що охопили соціокультурний простір радянської України у 1920-х – на початку 1930-х років, відбувалися під безпосереднім впливом політики коренізації (українізації). Даний період характеризувався системними спробами державної влади інтегрувати українську мову та культуру в офіційні, освітні та мистецькі інституції. Особливої складності ці процеси набували в межах Південного регіону України, зокрема на Одещині, де історично сформований поліетнічний склад населення та тривале домінування російськомовного міського середовища створювали специфічний контекст для реалізації культурних реформ. У цьому ракурсі театральне мистецтво розглядалося не лише як естетичний феномен, а насамперед

як потужний ретранслятор ідеологічних смислів та ключовий інструмент мобілізації сільського населення. Центральне місце в цій системі посідали пересувні робочо-селянські театри (Робсільтеатри), діяльність яких була спрямована на подолання культурного розриву між містом і селом та впровадження української мови у повсякденну практику сільських громад через доступні художні форми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації політики українізації та розвитку театральної культури міжвоєнного періоду є об'єктом прискіпливої уваги сучасної історичної науки. Фундаментальні аспекти культурного будівництва в УСРР досліджувалися у працях таких науковців, як С. Кульчицький [1], М. Шкандрій [62 та Г. Касьянов [3]. Регіональний вимір культурних процесів на Півдні України, зокрема трансформації в освіті та мистецтві Одещини, висвітлено у працях Т. С. Вінцовського [4].

Важливе значення для розуміння генезису національних театральних структур регіону мають праці краєзнавчого спрямування, зокрема дослідження О. Олійника, який детально реконструює етапи становлення української сцени в Одесі. Дослідник зазначає: «15 серпня 1924 року після успішних вистав в Одесі Українського драматичного театру імені І. Франка під керівництвом Гната Юри – ушавленого на той час харківського театрального режисера, – в нашому місті було створено ще один національний театральний колектив під назвою «ОДЕСЬКИЙ ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧО-СЕЛЯНСЬКИЙ ТЕАТР ім. І. ФРАНКА». До його обов'язків входило обслуговування робітничих і сільських клубів... На початку травня наступного року цей театральний колектив вирушив на гастролі селами Одещини, Херсонщини, Миколаївщини» [5, с. 233-234].

Незважаючи на наявність загальних нарисів історії театру, діяльність низових, мобільних театральних одиниць у середині 1920-х років залишається на периферії наукового пошуку. Недостатньо вивченими є первинні звітні документи структур Політосвіти, які фіксували реальний стан справ «на місцях», фінансову залежність колективів від державних дотацій та ідеологічні конфлікти при формуванні репертуару. Таким чином, актуальність даної розвідки зумовлена необхідністю конкретизації механізмів українізації Одещини через призму діяльності Робсільтеатрів, що потребує введення до наукового обігу нових архівних джерел.

Мета статті полягає у комплексному аналізі діяльності Одеського Робсільтеатру в середині 1920-х років на основі вивчення та

інтерпретації архівного звіту про роботу колективу за період з вересня по грудень 1926 року. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань: дослідження організаційної структури та фінансового забезпечення театру; аналіз репертуарної стратегії колективу в контексті ідеологічних вимог часу; вивчення географії гастрольної діяльності та специфіки взаємодії з сільським глядачем.

Методологічну основу розвідки складають принципи об'єктивності та історизму. У роботі застосовано проблемно-хронологічний метод для простеження етапів підготовки та реалізації вистав, порівняльно-історичний метод – для зіставлення офіційної репертуарної політики з реальними запитами аудиторії, а також метод джерелознавчого аналізу для опрацювання статистичних та фінансових даних, зафіксованих у звітності Політосвіти. Наукова новизна роботи полягає в уточненні ролі пересувних театрів у процесі мовної та ідеологічної трансформації сільських районів Одещини на основі конкретних кількісних та якісних показників діяльності Робсільтеатру у 1926 році.

Дослідження механізмів українізації Одещини у 1920-х роках потребує детального аналізу кадрового забезпечення профільних інституцій. Одеський перший український робітничо-селянський театр ім. І. Франка, створений у серпні 1924 року, став спадкоємцем традицій харківської та одеської театральних шкіл. Як зазначає О. Олійник, до його складу увійшли видатні митці, серед яких – Д. Козачківський, П. Нятко та вихованці майстерні «Березоля» [5, с. 234].

Архівний документ «Склад Робсільтеатру» станом на кінець 1926 року дозволяє уточнити персональну структуру колективу, що налічував 46 осіб. Артистичний склад був представлений 16 артистами та 9 артистками, серед яких: Козачківський, Раєвський, Єфименко, Романенко, Гайдабура, Гнатюк, Чернявський, Здрайківський, Михайлів, Добровольський, Яхонтів, Савенко, Тараїв, Приходько, Гудзенко, Павлусь; жіночий склад – Грай, Раєвська, Лютик, Балінська, Підгорна, Сілецька, Отмар, Гродолотоцька, Петроківська. Наявність 10 стажерів (Чупілко, Дановський, Мунтян, Альтшулер, Шульга та ін.) свідчить про функціонування театру як кузні кадрів для української сцени регіону [6, арк. 32].

Окрему наукову увагу привертає адміністративно-технічний апарат, що забезпечував життєдіяльність колективу в гастрольних умовах. Керівництво здійснювали уповноважений Предславич та його заступник Чигиринський [6, арк. 32]. Творчий процес координували

режисер Крига, хореограф-треньор Ренальський та піаністка Байєрберг. Технічний сектор (адміністратор Чернов, рахунковий діловод Медюк, машиніст сцени Кандідов, контролер Кондиловська, а також перукарі та костюмери) вказує на автономність та високий рівень організації видовищного процесу, що було критично важливим для реалізації культурної політики у сільській місцевості.

Аналіз «Звіту про роботу Робсільтеатру за термін з 15 вересня по 1 грудня 1926 р.» демонструє еволюцію репертуарної стратегії. Якщо у 1924 р. домінантними були твори М. Куліша та Т. Шевченка [5, с. 234], то восени 1926 р. спостерігається диверсифікація жанрів із посиленням ідеологічного забарвлення. Протягом звітнього періоду було підготовлено чотири вистави: історичну драму «Сава Чалий», радянську драму «Шторм», а також комедії «Пошились у дурні» та «Тартюф».

Статистичні дані за листопад 1926 р. фіксують інтенсивність гастрольної діяльності у населених пунктах: Овідіюполь, Троїцьке, Калагеля, Маяки та Біляївка. Загальна відвідуваність склала 4577 осіб, що свідчить про значний мобілізаційний потенціал театру. Зокрема, вистава «Шторм» В. Білль-Білоцерковського, продемонстрована 7 разів, слугувала ключовим інструментом трансляції революційного наративу українською мовою. Успіх комедійного репертуару («Пошились у дурні», «Тартюф») інтерпретувався адміністрацією кризь призму «антирелігійних моментів» та «висміювання куркуляства», що відповідало директивам Окрполітпросвіти.

Документ фіксує суттєвий опір традиційної селянської культури новим ідеологічним формам. Незважаючи на впровадження «живих газет» та інсценіровок, сільський глядач залишався прихильним до класичних творів («Мартин Боруля», «Жидівка-вихрестка»), які у звітності маркувалися як «халтура». Це підкреслює конфлікт між державною стратегією українізації, спрямованою на створення «нового радянського мистецтва», та консервативними естетичними запитами українського селянства.

Фінансовий стан Робсільтеатру у 1926 р. повністю залежав від державних дотацій, що становили 4500 крб. Деталізація витрат дозволяє реконструювати побутові реалії життя акторів. Левова частка бюджету (понад 3100 крб) спрямовувалася на фонд оплати праці, що в перерахунку на штат із 46 осіб свідчить про скромний рівень забезпечення. Промовистою деталлю є виділення коштів на придбання

вугілля для акторів (214,71 крб), що вказує на складні матеріальні умови реалізації культурного будівництва.

Мінімалізм художнього оформлення (лише 237,08 крб на декорації до чотирьох вистав) компенсувався активною політосвітньою роботою. Перед виставами обов'язково проводилися лекції-реферати, а після – анкетування глядачів. Також проводилося системне інструктування сільських аматорських гуртків за темами: «Розвиток народного театру», «Колективна творчість», «Художньо-декоративне оформлення». Таким чином, Робсільтеатр виконував роль не лише мистецької одиниці, а й пересувного методичного центру, що здійснював мовну та політичну експансію в регіоні.

Узагальнення результатів дослідження діяльності Одеського Робсільтеатру у період 1924-1926 рр., здійсненого на основі аналізу архівних документів Фонду 134 ДАОО та фахової літератури, дозволяє сформулювати такі висновки:

Встановлено, що Одеський перший український робітничо-селянський театр ім. І. Франка функціонував як мобільна інституційна одиниця, стратегічним завданням якої було подолання соціокультурної ізоляції сільських районів Одещини. Аналіз штатного розпису (46 осіб) підтверджує поєднання досвідчених майстрів (Д. Козачківський та ін.) із молодими кадрами, що забезпечувало високий професійний рівень реалізації культурної політики в регіоні.

Виявлено еволюцію репертуарної стратегії: від національно-революційної драми (М. Куліш, Т. Шевченко) до соціально-побутових та антирелігійних постановок («Шторм», «Тартюф»). Доведено, що художня складова вистав підпорядковувалася прагматичним цілям Політосвіти, перетворюючи театральну сцену на майданчик для ідеологічної експансії та висміювання «старого побуту» українською мовою.

Констатовано наявність суттєвого розриву між офіційними установками та естетичними запитами сільського глядача. Попри спроби маркування класичної драми («Мартин Боруля») як «неактуальної», цей пласт залишався найбільш затребуваним. Практика проведення «рефератів» перед виставами та анкетування свідчить про спроби адміністрації театру корегувати глядацьке сприйняття та балансувати між державним замовленням і реальними вподобаннями аудиторії.

Обґрунтовано, що фінансова модель Робсільтеатру повністю хадесада віж державних дотацій, що гарантувало контроль над змістом

діяльності. Деталізація витрат на логістику та побутові потреби акторів (зокрема, закупівлю палива) ілюструє складні матеріальні умови, в яких відбувалося впровадження політики українізації на Півдні України в середині 1920-х років.

Список використаних джерел

1. Кульчицький С. В. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 2. Київ : Темпора, 2013. 628 с.
2. Шкандрій М. Модернізм і нація: Магічний модернізм українського літературного відродження 1920-х років. Київ : Темпора, 2015. 384.
3. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція 1920-х – 30-х років: соціальний портрет та історична доля. Київ : Глобус, 1992. 176 с.
4. Вінцковський Т. С. Одеський контекст політики коренізації в УСРР (1920-ті рр.). Записки історичного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. 2010. Вип. 21. С. 148–157.
5. Олійник О. Розвиток українського театрального мистецтва в Одесі та на українському Півдні. Відкрий для себе Україну. Книга 1 / В. Г. Кушнір, Г. А. Могильницька та ін. Київ : Український пріоритет, 2018. С. 226–239.
6. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО). Ф. Р-134 (Одеська окружна інспекція політосвіти). Оп. 1. Спр. 1809 (Смети, плани, доповідні записки про організацію та стан діяльності пересувного Робсільтеатру). 82 арк.

Maria Solodka

Activities of Robsilteatr as a Factor of Ukrainization of Odessa Region (1923-1926).

Abstract: Based on the 1926 report of the Odessa Robsilteatr and materials from the State Archives of the Odessa Region, this article analyzes the mechanisms for implementing the policy of Ukrainization in the region's rural areas. It identifies the troupe's repertoire priorities, financial conditions, and personnel composition. The specifics of the traveling theater's interaction with rural audiences in the context of ideological transformation are examined.

Keywords: *Ukrainization, Odessa region, Robsilteatr, political education, repertoire, archival sources.*

Електронне наукове видання

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка наукових праць / за ред. О. П. Секерської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли дослідницькі нароби молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти першого – другого рівнів, які були оприлюднені на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень» 29 квітня 2026 року у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Видання розраховане на дослідників-істориків, викладачів, здобувачів освіти і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Матеріали подано в авторській редакції

Макетування: Родіяд Д. О.

Дизайн обкладинки: Засоба К. І.

Одеса 2026